

КОРЧМАРСТВО В СЕЛІ ЛІТИНЯ НА ДРОГОБИЧЧИНІ (XVI – XVIII СТ.)

Починаючи з другої половини XIX ст., коли в Галичині набув поширення зініційований громадськістю та Греко-католицькою церквою абстинентський рух, у суспільній свідомості почав формуватися різко негативний образ корчми та корчмарів. І у пресових публікаціях, і в “книжечках для люду”, і у публічних виступах громадських діячів та політиків корчми та їх власники характеризувалися як одна з першорядних причин збідніння, вбогості та морального занепаду народу. Подібні уявлення побутують й досі. Не збираємось давати оцінку таким, без сумніву небезпідставним, рефлексіям, проте зауважимо, що у часи пізнього Середньовіччя та Ранньомодерного періоду корчмарство стало невід’ємним атрибутом не лише економічного, а й соціального, громадського життя села чи міста. Відсутність (щоправда, рідкісна) корчми в селі чи поблизу нього скоріше з негативного боку характеризувало поселення.

Історіографічна канва наукового вивчення функціонування корчем і шинків у слов’янському світі репрезентована насамперед працями І. Прижова (1866, 1914)¹. Цей автор, до слова, зіславшись на публікації М. Погодіна, вважав, що корчма в селах і навіть містах довгий час заміняла пізніші ратуші², тобто була одним із основних осередків громадського життя та центром розв’язання усіх важливих справ громади. Польський дослідник М. Бобжинський у 1888 р. опублікував ґрунтовну як на той час студію про право пропінатії в середньовічній та ранньомодерній Польщі³. Автор охарактеризував правове поле діяльності корчем у Польському королівстві, Речі Посполитій, інколи ілюструючи свої міркування фактами з історії корчмарства в Руському воєводстві.

Існування корчмарства у Перемишльській землі впродовж ранньомодерного часу досліджували А. Яблоновський, В. Інкін⁴. Обидва автори, зокрема, намагалися виокремити групи корчем, причому в основу класифікації, закономірно, поклали чинник власності. Перший з них поділив корчми, як і млини, на дідичні (безпосередньо належні приватним власникам – шляхті, війтам, солтисам, князям тощо) та дорічні (орендовані на умовах сплати щорічної “оренди”). Натомість В. Інкін виділив громадські, привілейовані (війтівські та вільницькі) і скарбові (інкорпоровані) корчми, наголошуючи, що майже всі вони вже у XVIII ст. перебували в оренді євреїв. У дослідженні В. Пірка на підставі ревізії Премишльської землі окреслено кількісний стан корчмарства регіону у 1692 р., а також показано зростання прибутків від оренди корчем у Перемишльському старостві на середину XVIII ст.⁵ Польські історики М. Горн та А. Гліва, вивчаючи наслідки татарських нападів на Перемишльську землю у XVII ст., подали, зокрема, й кількісні параметри знищення корчем⁶.

Не згадуватимемо тут рясної бібліографії, що стосується історії міст Перемишльщини (Перемишля, Самбора, Дрогобича, Стрия, Старого Самбора тощо), в якій, звісно, різною мірою йшлося про функціонування тамтешніх корчем. Наголосимо, що у працях з історії сіл краю минувшина місцевого корчмарства часто представлена схематично: переважно на основі поборових реєстрів і люстрацій констатовано факт

існування корчми і наведено розмір чиншу з корчмарів. Загалом же, більш поглибленого дослідження корчмарства певного села окресленого періоду наразі немає. Відтак вважаємо доцільним розкрити історичні аспекти існування корчмарства в одному з сіл нашого краю, що дасть змогу скласти більш чітке уявлення про цю економічну і соціальну інституцію та її нішу в житті сільської громади.

Тож мета статті полягає у висвітленні історії функціонування корчми в селі Літиня на Дрогобищині у XVI – XVIII ст. (на той час складової частини Самбірської економії), аналізі її господарського потенціалу, характеристиці соціальної мікрогрупи місцевих корчмарів.

Як і в інших селах краю, корчма в Літині тривалий час відігравала роль центральної громадської установи, де відбувалися сходи повноправних членів громади, розглядалися та ухвалювалися важливі рішення щодо громадських справ, укладалися договори купівлі-продажу, відбувалися громадські перепої тощо. Там, нерідко, складалися супліки до короля. Зокрема, одна зі скарг, які дійшли до нашого часу, підписана так: “Діялося в Літині в домі Василя Любчака корчмаря 13 липня 1744 при цілій громаді”⁷. Цікаво, що саме в цій супліці громада, попри інше, поскаржилася й на того ж корчмаря.

Уперше корчма в селі згадується у поборовому реєстрі 1510 р. Укладачі реєстру зафіксували не лише податок з корчмарства, що становив 6 грошей, але й тип літинської “таберни” – “vectoriae”⁸. Як зазначав А.Яблоновський, корчми в селах Перемишльської землі того часу можна поділити на дві групи: “brazeatoriae” і “vectoriae”⁹. Перші – корчми-броварні, які виробляли і реалізовували пиво, другі – корчми без права виробництва напоїв, де реалізовувалися привозні трюнки. Уже в поборових реєстрах 1511, 1512, 1515, 1517, 1526, 1530 рр. корчма в Літині не фіксується, що нашттовхує на думку про її знищення під час одного з татарських набігів.

Люстратори села у 1570 р. знову занотували наявність корчми в Літині, з якої корчмарі сплачували щорічно 10 гривень – 16 зл.¹⁰. До того, очевидно, літинці користувалися послугами грушівської корчми, про яку згадано в акті надання Літині і Грушовій німецького права 1531 р.¹¹ Поборовий реєстр 1577 р. засвідчив існування літинської корчми, причому відзначив її вже виробничо-товарний статус, назвавши броварнею (“Taberna brdtzia”)¹². На той час корчмарі платили всього лише 20 грошей оренди, що, можливо, зумовлювалося певними збитками від татарського наїзду. У поборовому реєстрі 1589 р. про корчму в селі знову не йдеться (очевидно, була перед цим знищена татарами).

Наступні згадки про такий заклад пов’язані з татарськими нападами 1621 і 1626 рр., під час яких її було спалено¹³. Подібне лихо спіткало літинську корчму в 1657, 1672 і 1699 рр., коли Літиню пустошили, відповідно трансільванські війська, кримська і буджацька орди¹⁴. Попри все корчма, як невід’ємна частина господарської інфраструктури села, щоразу відбудовувалася, оскільки в цьому, на нашу думку, були зацікавлені не лише корчмарі та державці Самбірської економії, але й сама громада.

У середині XVII ст. посесорами “корчмарського шинку” в Літині стали євреї Любчаки (Климчаки, Липчаки). 17 січня 1644 р. Іван Климчак (Климчат) з сином Стецем здобули у королівського підскарбія, дрогобицького і самбірського старости, магната Яна Миколая Даниловича документ про коляцію корчми в Літині. У ньому можновладець, вказуючи на відсутність протягом тривалого часу постійних посесорів у літинської корчми, перебування її в руках часто змінюваних господарів, а відтак і збитки (“спустошення значне”), ствердив надання Климчакам “тої корчми з чвертю поля, городом, луками над Берегами” у доживоттєве посідання¹⁵. Уже 30 червня 1644 р.

цю коляцію конфірмував у Кракові король Владислав IV, а 20 липня 1653 р. – король Ян Казимир¹⁶.

Як бачимо, Климчаки-Липчаки не були звичайними орендарями корчмарського шинку на засадах укладеного контракту. Їх статус – це статус привілейованих пожиттєвих посесорів. Звісно, посесія обмежувалася “доживоттям”, проте представники наступних поколінь Климчаків-Липчаків намагалися конфірмувати привілей 1644 р. у наступних королів, що їм, зрештою, вдавалося.

Так, 13 січня 1670 р. король Міхал Вишневецький на прохання Стеця Липчака підтвердив згадані привілеї і гарантував останньому, його дружині Гасі та сестринцеві (племінникові, синові сестри) Стецеві те ж дожиттєве посідання літинської корчми “з чвертю поля, городом, луками над Берегами, також зі всіма іншими прилеглостями і приналежностями, пожитком і доходами, з млином до тої корчми належним” за умови сплати 130 зл. чиншу на рік. Ян III Собеський під час власної коронації 12 березня 1676 р. підтвердив згаданий привілей (“Ми, тоді, Ян, король, стосуючись до вище згаданої супліки (літинських корчмарів. – М. Г.) як і ... вище згаданого листа (привілею короля Міхала. – М. Г.) в усіх пунктах, традиціях, артикулах і обов’язках ствердити і умоцнити вирішили, яко ж праву посполитому непротивлячись, ...жодної шкоди провентам нашим економічним не чинячи, стверджуємо і умоцнюємо, силою і повагою нинішнього листа нашого і права нашого королівського речі посполитої і костела святого католицького в цілому заховуємо”)¹⁷.

У XVIII ст. корчмарі Липчаки знову ж потурбувалися про затвердження і трансумацію того ж привілею, що й було зроблено королем Августом III 16 листопада 1746 р. Щоправда, цього разу для Антона і Стеця Любчаків підвищено розмір річного чиншу до 200 зл.¹⁸. Вірогідно, що зростання чиншу відбувалося й раніше. Зрештою, адміністрація Самбірської економії могла вносити певні корективи (ризикуючи порушити привілеї) у розмір корчмарської “оренди”, регулюючи її щороку. Недаремно, в одному з юраментів 1661 р. літинську корчму означено як “*taberna annualis*”¹⁹.

Наголосимо, що на XVIII ст. статус привілейованого посесорства в економічних маєтках здебільшого був нівельований цілеспрямованою політикою Комісії Скарбової і місцевої адміністрації. Як відзначає І.Смуток, у цей час привілейовані надання все більше починають нагадувати оренди. Грошовий фактор тут стає головним. Здавалося б посесор, на відміну від орендаря, не укладає договір, а отримує привілей, умови якого набагато вигідніші від контракту (термін не обмежується 3-5-роками, господарська діяльність в межах свого володіння не регламентується так детально як в контракті). Однак попри це сам статус посесора можна охарактеризувати як “привілейований орендар”, оскільки він змушений сплачувати певну суму щорічно, визначену в привілеї, за право користуватися (володіти) посесією й невплата автоматично ставить під сумнів його подальше перебування в правах власності, термін посесії обмежується життям посесора. Крім того, якщо у XVII ст. він міг передати свої права наступникам, то тепер його смерть робила таку посесію вакантною, воно “інкорпоровалося” до складу економії і його наступники могли претендувати на нього на рівні з іншими, не маючи ніяких переваг, так само він не міг продати, відступити, обміняти його на іншу привілейовану земельну власність цієї ж категорії без згоди Комісії Скарбової²⁰.

Протидіяти новим обставинам, корчмарі Липчаки-Любчаки, очевидно намагалися старими методами, затверджуючи у короля свої привілеї. Привілей 1759 р. укотре підтвердив права літинських корчмарів на корчмарство з “чвертю поля”, городом

і лукою та звільнення їх від громадського тягла й скарбових повинностей, за винятком чиншу 200 зл. на рік²¹.

До слова, навколо останнього привілею між корчмарями та літинською громадою розгорілася суперечка, яка дійшла до віце-адміністраторського суду у Самборі 1759 р. Упривілейовані посесори літинського корчмарства дворідні (стриєчні) брати Антон і Стець Любчаки подали позов на громаду, закидаючи їй фабрикацію їхніх же привілеїв. За словами позивачів, півтора року до цього “громадські люди”, літинські селяни, перебуваючи у Варшаві, забрали звітди разом зі своїми документами ще й документ-привілей корчмарів. Згодом, мабуть, за ініціативою представників громадського уряду, до цього привілею було внесено зміни у перелік посесованих Любчаками маєтностей. Згідно з привілеями від 13 січня 1670 р., 12 березня 1676 р., 16 листопада 1746 р., їхня посесія включала корчмарську чверть з городами, луками над Берегами та належний до корчми млин. Однак, слово “город” громада переправила на “огородження”, внаслідок чого визнала за корчмарями лише корчмарську чверть, а городи, які розміщувалися поміж кавалками селянських ґрунтів, трактувала як громадські й вимагала за користування ними долучатися до виплати громадських податків та інших обтяжень (“корчмарі тільки чверть огорожену тримати повинні і з неї вольність мати, а з чверті тримаючої між громадськими (полями. – М. Г.) усі податки і тягарі відбувати і віддавати корчмарі повинні разом з громадою”)²². Зрештою, суд виявився на боці корчмарів, визнавши винною громаду, яка наважилася вносити корективи до королівського привілею. За таку фабрикацію, на думку віце-адміністратора, “утинання руки належало б”, але зваживши, що один із селян, які з Варшави принесли документ (а згодом, мабуть, брали участь у “виправленні” корчмарського привілею), вже помер, а інший – дуже старий, суд пробачив йому провину. На громаду ж накладено штраф: протягом наступних чотирьох тижнів сплатити 14 гривень позивачеві і стільки ж на замок²³.

Остання, проте, присуд виконала лише наполовину: судові гроші сплатила, а корчмареві ні. Тож Антон Любчак у 1763 р. знову подав позов на громаду до віце-адміністраторського суду в Самборі. Війт Дмитро Мазур, який представляв Літиню на судовому засіданні, не зміг представити квит про сплату 14 гривень на замок, тому суд знову зобов’язав літинську громаду виплатити гроші і корчмареві, і судові. Ще стільки ж (по 14 гривень Любчаку і судові) громада повинна була сплатити за кількарічну затримку виплати попередньо присудженого грошового відшкодування²⁴. Відтак корчмар й цього разу взяв гору над громадою села.

У третій чверті XVIII ст. “оренда” від літинської корчми до каси Самбірської економії становила ті ж 200 зл. і була занотована в інвентарі 1760 р.²⁵ Натомість інвентар 1768 р. фіксує “аренди корчемні” у розмірі аж 800 зл.²⁶ Таке чотириразове підвищення виплат можна пояснити або банальною помилкою укладачів останнього інвентаря, або ж тогочасними військово-політичними подіями (і королівські війська, і загони барських конфедератів потребували грошей). Загалом високий розмір орендної плати-“чиншу” свідчить про чималі доходи корчмарів.

Безумовно, корчмарі користувалися правом пропінації (“примус пиття”), відповідно до якого селяни змушені були купувати напої в корчмі*. Саме цим можна пояснити обов’язок літинських селян здавати корчмареві рештки виготовлених для домашніх потреб пива і горілки після сільських празників. Обсяги алкогольних напоїв, які селяни змушені були купувати в орендарів, часто виявлялися доволі значними. Для прикладу, у 1757 р. орендар зобов’язував громаду села Грушова купити 1260 гарців

“вудки” – горілки. Щоправда, громада запротестувала і спільно з літинською громадою поскаржилася Комісії Скарбовій у Варшаві²⁸.

Зауважимо, що серед напоїв, які реалізовувалися у тогочасних корчмах переважали пиво і горілка, дещо менший попит (з огляду на високу вартість) мали вина і меди. Попри значне поширення горілки (*crematum, destilati*), яке почалося з XVI ст. (до того її продавали лише в аптеках як лікувальний засіб), найбільший попит мало пиво (*cegevisia*). Як зауважував польський історик М. Бобжинський, навіть у селах аж до останніх днів існування Речі Посполитої горілка так і не витіснила пиво. На його думку, мешканці сіл і маломістяни не пили вин, і лише зрідка вживали меди, тож фактично право сільської пропінації поширювалося тільки на пиво і горілку²⁹. Зрештою про шинкування пивом у літинській корчмі збереглися дані із однієї з судових справ 1709 р.: холодного лютневого недільного вечора вїт Літині Василь Яцків, повертаючись з Ролева, “ступив до корчми і казав дати собі пива півгорця”³⁰.

Трунки ж, які реалізовувалися в корчмах, мали бути достатньо якісними. Чисельні сеймові конституції стояли на сторожі якості напоїв і передбачали суворі покарання для фальшувальників. Зокрема, конституція 1626 р. декларувала штраф для фальшувальників трунків у розмірі 1000 гривень (1600 зл.) і конфіскацію усього алкоголю. Водночас надто підприємливих шинкарів, які наважилися купувати вина та інші напої для продажу поза королівськими складами, слід було карати удвічі більшим штрафом. Натомість за конституцією 1676 р. шинкарів-фальшувальників карано усього 200 марками-гривнями³¹. Безумовно, високі штрафи не завжди зупиняли корчмарів від спокуси реалізації неякісних напоїв, вироблених самотужки або куплених у підприємливих селян чи містян.

Звісно, селяни особливо не дослухалися до корчмарських пропінаційних прав, тож нерідко порушували королівські вимоги. Так, під час розгляду у віце-адміністраторському суді Самбірської економії справи про фальсифікацію корчмарського привілею (1759 р.), позивачами Антоном та Стецем Любчаками порушувалося питання щодо споживання горілки під час празників. Корчмарям не подобався звичай привозити селянами інших сіл на празник до Літині алкогольні напої, передовсім “вудку”-горілку, та ще й зберігати і споживати їх протягом трьох днів (бо “празник *alias* відпуст, який на один день тільки служить, а не на три дні”). Тож суд, керуючись винятково інтересами Камери та економії, постановив, що “від доби до доби на єдине свято празника *seu* відпусту трунки збереженні [бути] повинні, а назавтра [після] відпусту зранку ревізія наступити тих трунків повинна, аби по халупах своїх піддані ЙКМ села Літині під конфіскацією (загрозою конфіскації. – М. Г.) довше не консервували, та в інші дні аби жоден з господарів літинських ЙКМ підданих не важився трунків з інших сіл підносити чи підвозити під конфіскацією також подібно гривнями на замок осудженими (тобто 14-а гривнями. – М. Г.), але яко учтиві корчмарі літинські, позивачі, до Скарбу Найяснішого пана і каси економії Самбірської річно по 200 злотих виплачують, так у тих же корчмарів, позивачів, [селяни. – М. Г.] трунки всіляки брати мають”³². Останнє декларувалося цілком в дусі пропінаційних прав посесорів корчми.

Корчмі, відповідно до інвентаря 1760 р., належало чверть поля і млин, якому громада повинна була репарувати шарварками. Самі ж корчмарі з мельниками зобов’язувалися “начиння залізне справувати і споряджати” або ж сплачувати за це – корчмар 2 гр., а мельники 1 гр.³³ Корчмарська чверть ґрунту була одноцілим куснем землі (а не розкиданими в різних місцях кавалками), й, цілком можливо, займала ту частину села,

котра зараз називається Загородки. В одному з документів літинської громади, що датується 1740 р., згадані так звані “Загороди, на які корчмар показав привілей”³⁴.

З приводу земельної посесії між корчмарями та громадою також були суперечки. Набуваючи здебільшого шляхом позик та застав кавалки селянської ріллі, корчмарі не сплачували з цих ґрунтів податки та не відробляли повинності, оскільки поширювали на них свої корчмарські привілеї. У супліці літинської громади до короля від 13 липня 1744 р., селяни скаржилися на корчмарів Василя та Івана, які, окрім власної (корчмарської) чверті лану набули ще чверть лану (очевидно, громадського), але чинші з неї не платять і повинностей належних не виконують. “Арендар Василь, – йшлося в скарзі, – також тримає чверть поля з братом Іваном, а не хочуть жодної повинності чинити, – вже то здавна бувало при одній чверті (власне при корчмарській. – М. Г.), а зараз з другої чверті не хочуть платити”³⁵.

Під час уже згадуваного судового процесу 1759 р., представники літинської громади вїйт Данило Гнатів, присяжний Стефан Сенишин, селяни Іван Кот, Стась Пурій, Дмитро Мазур, Іван Маласич знову закидали корчмарям те, що вони мають “під собою” чверть громадської землі, з якої не виконують громадських повинностей. Щоправда, віце-адміністраторський суд ухвалив скерувати до Літині писаря Самбірської економії Ф. Урського, котрий повинен з’ясувати питання на місці. А коли б виявилось, що “учтиві упривілейовані корчмарі літинські поля тримають, тоді з того поля стільки чиншу чи іншої повинності дати, і солі скарбової багато бочок вивезти до року повинні”³⁶. На жаль, з джерел невідомо чим закінчилася кондесценція пана Урського в Літині.

Йосифінська метрика с. Літиня 1787 р. дає можливість скласти уяву про величину корчмарських ґрунтів та їх врожайність. Так звані “Береги корчмарські”, які, згідно з метрикою, перебували в оренді, склалися з ріллі та лук. Рілля займала 13 ділянок загальною площею 3 морги і 1265 кв. сажнів (2 га 17,5 арів), які відводилися під засів ячменем та вівсом. Щорічний врожай з цих наділів становив 19 корців і 12 півгарнців ячменю та 25 корців і 38 півгарнців вівса³⁷. Луки, які розкинулися на 12 ділянках, займали площу 9 моргів і 1174 кв. сажнів (5 га 60 арів) і “давали” власникам сіно вагою 116,82 ц³⁸. Тож загальна площа корчмарської чверті на той час складала 7 га 77,5 арів.

Не слід, однак вважати, що бізнесові справи посесорів Любчаків увесь час підносилися по висхідній й приносили повсякчас значний прибуток. Траплялося, що з певних причин корчмарі також потрапляли в скрутні фінансові обставини, з огляду на які вони не завжди могли вчасно розраховуватися за доставлені до корчми напої. Відомо, що батько Антона Любчака Іван, у середині XVIII ст. позичив у стрийського обивателя єврея Фридмана Шмигловича певну суму грошей. У четвер 2 березня 1758 р. позикодавець подав позов до віце-адміністраторського суду у Самборі на корчмара Антона Любчака, вимагаючи сплатити батьків борг у розмірі 270 зл. і 20 гр. При цьому Фридман Шмиглович демонстрував судові тистимонію (засвідчувальний документ) з підписами начебто самого Антона Любчака, Федя Викрикачового, Яця Кузьового і Юрка Пукусьового, але без вказівки на ньому дати. Проте відповідач заперечив автентичність свого “підпису” – тобто хрестика, проставленого в документі навпроти його імені, а також зауважив, що справа про борг Шмигловичу вже розглядалася в Дублянському дворі (щоправда, Антон Любчак не зміг надати віце-адміністраторові декрет дублянського державці). Відтак суд ухвалив провести наступне засідання протягом найближчих шести тижнів, на якому літинський корчмар повинен буде представити декрет Дублянського двору. Зрештою у четвер 13 квітня 1758 р. віце-адміністраторський суд у Самборі знову

розглядав згадану справу. Позивач Ф. Шмиглович й цього разу не зміг представити жодних відповідних документів про позику, натомість відповідач надав судові декрет курії Дублянського двору від 26 березня 1753 р., відповідно до якого Іван Любчак з сином Антоном звільнялися від сплати боргу, який цілковито повернули. Зваживши на цей документ, віце-адміністраторський суд усе ж зобов'язав літинського корчмаря скласти присягу про те, що «старозаконному Фридманові Шмигловичу так за горілку, яко винних грошей, ані небіщик батько його, ані він і шеляга одного не були і не є винними і до відання жодних сум позивачеві Фридманові потягані бути неповинні. Заразом, якщо коли були винні за горілку, загалом віддали і виплатили...»³⁹.

Позичали літинські корчмарі і в духовних осіб, і в шляхтичів. Зокрема Антон Любчак позичив 100 зл. у львівського лавника шляхтича Теодора Добрівлянського. Щоправда, справно повернув борг, на що отримав від шляхтича 28 травня 1748 р. відповідний квит⁴⁰. Стефан Любчак (мабуть, син Антона) позичив 56 зл. у тинівського селянина Гриця Кузика, з яких, відповідно до судової постанови 1755 р., повернув лише 13 зл.⁴¹

Мабуть, брак коштів змушував посесорів корчми продавати частину свого майна місцевим мешканцям, або ж передавати його у кількарічну суборенду. Так, 28 жовтня 1722 р. о. Стефан Літинський купив півмлина у синів корчмаря Стеця Любчака⁴².

Літинські корчмарі часто ставали суб'єктами різноманітних судових процесів. Для прикладу, у 1758 р. корчмар Антон Любчак судився з мельниками Іваном, Грицем, Михайлом Лепкими та Іваном Ільчишиним. На жаль, невідомо з якого приводу корчмар подав позов (припускаємо, що йшлося про млин), але відповідачі на суд не з'явилися⁴³. У 1763 р. він розпочав судову тяганину з місцевим парохом о.Василем Літинський, який начебто зрізав дуба, що належав корчмареві. При цьому А. Любчак вимагав у суді не лише сплати священиком відшкодування у сумі 30 червоних зл., але й домагався ув'язнення пароха⁴⁴.

Наявні у нашому розпорядженні документи дають змогу скласти приблизний родовід літинських корчмарів Любчаків у XVII – XVIII ст. (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Ім'я	Родичі і нащадки	Дата згадки у документах	Джерело
Іван Климчат (Липчак, Любчак)	син Стець	1644, 1653	ЦДІАУ у Львові. – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 389. – Арк. 2529-2531.
Стець Любчак	дружина Гася, сестриниць (племінник-син сестри) Стець, [син Сень]	1670, 1676	ЦДІАУ у Львові. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 145. – Арк. 2923-2924; Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Część II. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1969. – № 1087. – S. 75.

КОРЧМАРСТВО В СЕЛІ ЛІТИНЯ НА ДРОГОБИЧЧИНІ (XVI – XVIII СТ.)

Стець Любчак	дружина Текля, стрий Стець і його дружина Гася, [син або дворідний брат Сень]	1670, 1676, 1697	ЦДІАУ у Львові. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 145. – Арк. 2923- 2924; Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Część II. – Wrocław- Warszawa-Kraków, 1969. – № 1087. – S. 75; ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.566. – Арк. 260зв.
Сень Любчак	[син Стець]	1709	ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр. 537. – Арк. 395- 398, 406-409.
Стець Любчак	сини Василь та Іван	1722	ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.566. – Арк. 260зв.
Василь Любчак	брат Іван, дру- жина Васили- ха, син Стефан і [син Стець]	1722, 1744	ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.566. – Арк. 260зв.; AGAD. – Zespół: Arhiwum Kameralne. – Sygn. 71. – K. 108.
Іван Любчак	син Антон, брат Василь, небіж Стефан [і Стець]	1744, 1753	AGAD. – Zespół: Arhiwum Kameralne. – Sygn. 71. – K. 108; ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр. 525. – Арк. 63зв.- 64.
Антон Любчак	дворідний (стриєчний) брат Стець	1746, 1748, 1753, 1758, 1759, 1763	Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Część II. – Wrocław- Warszawa-Kraków, 1969. – № 1087. – S. 75; ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.525. – Арк. 63зв.-64, 198зв.- 199зв., 861-861зв., 863зв.-864; Спр. 558. – Арк. 442зв.
Стець Любчак	дворідний (стриєчний) брат Антон	1746, 1759	Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Część II. – Wrocław- Warszawa-Kraków, 1969. – № 1087. – S. 75; ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.525. – Арк. 198зв.-199зв.
Стефан Любчак	син Василя Любчака	1754, 1755, 1768	ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр. 568. – Арк. 581зв-582; ВР ЛННБ. Колекція мікрофільмів. – МР-58 (інвентар Самбірської економії 1768 р.). – Арк. 387; ЦДІАУ у Львові. – Ф. 856. – Оп.1. – Спр. 381. – Арк. 1-2зв.

Припускаємо, що Любчаки ще у XVII ст. вихрестилися, що дало їм можливість породичатися з місцевими селянами. Принаймні, під час однієї з судових справ 1709 р. згадуються “куми, свати і посватані” (Іван Малащавчин, Василь Мутійчин та ін.) корчмаря Сеня Любчака⁴⁴. Лише одна згадка про “кумів” є доволі промовистою: Сень Любчак був хресним батьком або ж його діти мали хресних батьків. Зрештою, на належність корчмарів до християнства вказують їхні імена (Іван, Сень, Антон тощо).

Деякі документи вказують і на невисокий освітній рівень корчмарів. Так, Василь та Іван Любчаки, продаючи свою частку млина літинському священику підписалися хрестиком, зазначивши (рукою писаря) в акті купівлі-продажу, що “не вмючи писати, по іменах наших хрести святі кладемо”⁴⁵.

Завершуючи аналіз діяльності літинських корчмарів у XVI – XVIII ст., спробуємо описати й саму корчму. Зовнішній вигляд і внутрішнє облаштування власне літинської корчми, на жаль, невідомі, однак припускаємо, що вони мало чим відрізнялися від інших корчем у сусідніх селах. Для прикладу, на 1760 р. у Грушовій одна з корчем виглядала так: дерев’яна, покрита соломною, складалася з трьох кімнат – ізби, сіней і комори (при останній була невеличка пекарня). Двері до кожної з них зроблено із дощок на дерев’яних бігунках. В ізбі було три оправлені деревом вікна, викладена кахлями піч, при ній комин з “п’єциком сабашовим”. У коморі ж було маленьке віконце. Друга корчма в Грушовій також являла собою дерев’яну під солом’яним дахом споруду, котра складалася з “ізби шинкової”, сіней та комірчини, тож дуже нагадувала першу⁴⁶. Не виключено, що архітектурні характеристики корчми в Літині мали схожість з грушівськими зразками.

Отже, протягом перших 200 років свого існування корчма в Літині була важливою складовою економічного та громадського життя села. На середину XVII ст. корчма в селі перетворилася на привілейоване господарство, потрапивши у посесію євреїв Любчаків (Липчаків), які разом з нею отримали й належне королю (власникові маєтків Самбірської економії) право пропінатії. Господарський комплекс літинського корчмарства, крім самої корчми, включав млин, чверть лану ґрунту (ріллю і сіножаті), а також город, декілька голів худоби. Шляхом застав корчмарі набули ще й декілька кавалків громадського ґрунту, поширивши на них свої привілеї і відмовившись сплачувати з цих “куснів” громадські податки і повинності. Це нерідко приводило до судових конфліктів між ними і громадою. Попри все, родина Любчаків міцно інтегрувалася в соціальну структуру села, чому сприяли християнське віросповідання та набуття родинних зв’язків із місцевими мешканцями. Загалом же корчма в окреслений період виконувала роль провідного громадського осередку, складаючи, на нашу думку, успішну конкуренцію місцевій церкві.

¹ Прыжовъ И. Корчма. Историческій очеркъ // Русский архив. – 1866. – Вып. 7. – С. 1053-1064; Его же. История кабаков в России в связи с историей русского народа. – 2-ое издание. – Казань, 1914. Наголосимо, що, запозичивши україномовний опис корчми з журналу “Основа” (1862 р.), автор усе ж говорить про корчму в Білорусі, а не Україні (Прыжовъ И. Корчма... – С. 1057).

² Прыжовъ И. Корчма... – С. 1054.

³ Bobrzyński M. Prawo propinacyi w dawnej Polsce. – Kraków, 1888. – 74 s.

⁴ Źródła dziejowe. – Warszawa, 1902. – Т. XVIII. – Cz. 1: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym; Т. VII. – Cz. 2: Ziemia ruskie. Ruś Czerwona / Opisana przez A. Jabłonowskiego. – S. 134-138; Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI –

XVIII століттях: історичні нариси / Упорядкування та наукова редакція Миколи Крикуна. – Львів, 2004. – С. 178-179.

⁵ Пірко В. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі). – Донецьк, 2006. – С. 145.

⁶ Horn M. Skutki ekonomiczne najazdów tatarskich z lat 1605 – 1633 na Ruś Czerwona. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1964. – S. 124; Gliwa A. Najazd tatarski na ziemię Przemyską w 1624 r. // Rocznik Przemyski. – 2005. – T. XLI: Historia wojskowości. – Z. 1. – S. 27-80; Tenże. Zimowy najazd tatarów krymskich na Rzeczpospolita w 1626 r. i jego skutki na terenie ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2006. – T. XLII: Historia wojskowości. – Z. 1. – S. 3-58; Tenże. Jesienny najazd tatarów krymskich i budżackich na Rzeczpospolita w 1629 r. i jego skutki na terenie ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2007. – T. XIII: Historia wojskowości. – Z. 1. – S. 105-155; Tenże. Najazd tatarsko-kozacki na Ruś Czerwona w 1648 r. Straty materialne i demograficzne na terenie ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2009. – T. XLV: Historia wojskowości. – Z. 1. – S. 3-120; Tenże. Najazd szwedzki na Ruś Czerwona w 1656 r. Zniszczenia i straty materialne na obszarze ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2011. – T. XLVII. – Z. 1. Historia wojskowości. – S. 3-39; Tenże. Działania militarne na obszarze Ruśi Czerwonej podczas inwazji wojsk siedmiogrodzko-kozackich w 1657 r. Zniszczenia i straty materialne na terenie ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2010. – T. XLVI. – Z. 1. Historia wojskowości. – S. 3-93; Tenże. Starostwo Drohobyckie w XVII wieku. Potencjał gospodarczy i demograficzny w świetle źródeł skarbowych // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2011. – Вип. XIV-XV. – С. 159-175; Tenże. Najazd tatarski na ziemię Przemyską podczas wojny polsko-tureckiej w 1672 r. // Rocznik Przemyski. – 2003. – T. XXXIX. – Z. 4. Historia. – S. 37-64.

⁷ Arhiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (далі – AGAD). – Zespół: Arhiwum Kameralne. – Sygn. 71. – K. 109.

⁸ Ibidem. – Zespół: Arhiwum Skarbu Koronnego. – Sygn. 20. – K. 147.

⁹ Źródła dziejowe. – Warszawa, 1902. – T. XVIII. – Cz. 2. – S. 134.

¹⁰ Жерела до історії України-Руси видає Археографічна комісія Наукового Товариства імени Шевченка. – Т. VII: Люстрація королівщин в руських землях корони з р. 1570. – Львів, 1903. – С. 253.

¹¹ “Теж там корчмар в Грушовій окремо від тих ланів [громадських. – Авт.] кожного року має платити на св. Марціна” (Див.: ЦДІАУ у Львові. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 384. – Арк. 656; Спр. 387. – Арк. 1248; Ф. 7. – Оп. 1. – Спр. 42. – Арк. 1396; Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 552. – Арк. 2417).

¹² AGAD. – Zespół: Arhiwum Skarbu Koronnego. – Sygn. 20. – K. 812.

¹³ Horn M. Skutki ekonomiczne najazdów tatarskich... – S. 167; Gliwa A. Zimowy najazd tatarów krymskich na Rzeczpospolita w 1626 r. i jego skutki na terenie ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2006. – T. XLII: Historia wojskowości. – Z. 1. – S. 44.

¹⁴ ЦДІАУ у Львові. – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 1071. – Арк. 71, 442; Спр. 1078. – Арк. 1011, 1258, 1362; Gliwa A. Działania militarne na obszarze Ruśi Czerwonej podczas inwazji wojsk siedmiogrodzko-kozackich w 1657 r. Zniszczenia i straty materialne na terenie ziemi Przemyskiej // Rocznik Przemyski. – 2010. – T. XLVI. – Z. 1. Historia wojskowości. – S. 19; Gliwa A. Starostwo Drohobyckie w XVII wieku... – С. 167; Gliwa A. Najazd tatarski na ziemię Przemyską podczas wojny polsko-tureckiej w 1672 r. ... – S. 55-56.

¹⁵ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 389. – Арк. 2529-2530.

¹⁶ Там само. – Арк. 2530-2531.

¹⁷ Там само. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 145. – Арк. 2923-2924; Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – Część II: Dokumenty z lat 1701 – 1939 oraz dodatek

Dokumenty z lat 1282 – 1909 / Opracował Adam Fastnacht. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1969. – № 1087. – S. 75.

¹⁸ Katalog dokumentów ... – S. 75.

¹⁹ ЦДІАУ у Львові. – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 1071. – Арк. 71.

²⁰ Смуток І. Королівські столові маетки в Галичині наприкінці XVI – XVIII ст.: Дис. канд. іст. наук / спеціальність 07.00.01. – історія України. – Львів, 2001. – С. 96.

²¹ Інкін В. Сільське суспільство... – С. 178.

²² Відділ рукописів Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка (далі – ВР НБ ЛНУ). – Ф.: Самбірська економія. – Спр.525 “Liber decretorum iudicii viceadministrationalis Oeconomiae Samboriensis (книга декретів віце-адміністраторського суду). 1757 – 1763”. – Арк. 198зв.-199.

²³ Там само. – Арк. 199зв.

²⁴ Там само. – Док. № 1214. – Арк. 861-861зв.

²⁵ Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (далі – ВР ЛННБ). – Колекція мікрофільмів. – МР-48 “Extrakt inwentarza ekonomii JKMcі Samborskiej przy odbieraniu na Skarb JKMcі ... od JW Jmсі pani Eleonory grafowej Nosticzowej... po uczynionej rewizyi in anno 1760 diebus spisany” (витяг з інвентаря Самбірської економії, складеного в 1760р.). – Арк. 29-29зв.

²⁶ Там само. – МР-58 (інвентар Самбірської економії 1768 р.). – Арк. 387.

* Пропінація приносила значні зиски й державцям. Недаремно адміністратор Самбірської економії Я. Буковський в меморіалі від 7 червня 1743 р. жадав від Камери (Комісії Скарбової) спеціального універсалу, де б наказувалося селянам купувати напої в економічних корчмах та броварнях й отримав дозвіл на оголошення такого універсалу (Див.: Stańczak Ed. Kamera saska... – S.158-159).

²⁷ ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.564 “Reskrypta stante functione viceadministrationali oeconomiae Samboriensis 1757-1760 do administracyj Samborskiej expedowane (накази Скарбової комісії до адміністрації економії)”. – Арк. 4-4зв.

²⁸ Bobrzyński M. Prawo propinacyi... – S. 68-69, 71.

²⁹ Там само. – Док. № 474. – Арк. 406 (203зв).

³⁰ Kuczera A. Samborszczyzna. Ilustrowana monografia miasta Sambora i Ekonomji Samborskiej. – Sambor: Nakł. Księgarni Nauczycielskiej. – Т. II. – S. 23.

³¹ ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.525 “Liber decretorum iudicii viceadministrationalis Oeconomiae Samboriensis (книга декретів віце-адміністраторського суду). 1757-1763”. – Арк. 199зв.-200.

³² ВР ЛННБ. – Колекція мікрофільмів. – МР-48 (витяг з інвентаря Самбірської економії, складеного в 1760 р.). – Арк. 29-29зв.

³³ AGAD. – Zespol: Arhiwum Kameralne. – Sygn. 42. – K. 183.

³⁴ Ibidem. – Sygn. 71. – K. 108.

³⁵ ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр.525. – Арк. 200-200зв.

³⁶ ЦДІАУ у Львові. – Ф. 19. – Оп. XIV. – Спр. 206. – Арк. 164зв-165.

³⁷ Там само. – Арк. 165зв-166.

³⁸ ВР НБ ЛНУ. – Ф.: Самбірська економія. – Спр. 525. – Док. № 114. – Арк. 63зв-64.

³⁹ Там само. – Спр. 558 “Liber actorum Curiae Regalis Samboriensis (книга актів самбірського замку). 1764 – 1771”. – Арк. 442зв.

⁴⁰ Там само. – Спр. 568 “Manualia dekretów sądów wiceadministratorsich ekonomii Samborskiej (зібрання декретів віце-адміністраторського суду Самбірської економії). 1748 – 1757”. – Док. № 1045. – Арк. 581зв-582.

⁴¹ Там само. – Спр. 566 “Liber oblatarum Curiae arcis Samboriensis ex a. 1731 – 1734 (книга облят самбірського замку)”. – Арк. 260зв.

⁴² Там само. – Док. № 61.

⁴³ Там само. – Док. 1219. – Арк. 863зв.-864.

⁴⁴ Там само. – Спр. 537 “Akta iudicii viceadministratorialis JKM oeconomiae Samboriensis ex anno 1699 – 1715 (акти віце-адміністраторського суду Самбірської економії)”. – Арк. 398.

⁴⁵ Там само. – Спр. 566. – Арк. 260зв.

⁴⁶ ВР ЛННБ. – Колекція мікрофільмів. – МР-48 (витяг з інвентаря Самбірської економії 1760 р.). – Арк. 28зв.-29.

Микола Галів.

Корчмарство в селі Літиня на Дрогобищчині (XVI – XVIII ст.).

У статті проаналізовано виникнення та функціонування в селі Літиня Дрогобицького повіту такого соціально-господарського осередку як корчма впродовж XVI – XVIII ст., окреслено соціальний (правовий та майновий) статус корчмарів, зроблено спробу накреслити їх родовід.

Mykola Haliv.

The tavern in the village Litynia of Drohobych district (XVI – XVIII centuries).

The paper explores the emergence and functioning of tavern in the village Litynia of Drohobych district during the XVI – XVIII centuries, outlines the social (legal and property) status innkeeper, made an attempt to draw their family tree.